

פרשת שמיני

ברכות התורה וברכת הכוהנים

מיד לאחר מותם של שני בני אהרן, מופיעים בפרשתנו הפסוקים הבאים:

”וידבר ה' אל אהרן לאמר: יין ושכר אל תשת אפה ובניך אפך בבאכם אל אהל מועד ולא תמיתו הקת עולם לדורותיכם: ולהבדיל בין הקדש ובין החל ובין הטמא ובין הטהור: ולהזרות את בני ישראל את כל החקים אשר דבר ה' אליהם ביד משה” (ויקרא י', ח-יא)

בניגוד לאחרים המתגברים על אסונותיהם בעזרת יין, כפי שנאמר: ”תנו שכר לאובד ויין לקרי נפש” (משלי ל"א, ה), הצטוו אהרן שלא להשתכר. נהפוך הוא: התורה מדגישה לאהרן, שתפקידיו השונים, לעבוד במקדש ולהורות את בני ישראל, חשובים כל כך, שאף בשעה קשה זו אל לו להתנתק מהם.

ככל הנראה נמסר תפקיד ההוראה לכוהנים, מכיוון שפרנסתם מצויה, שכן הם מקבלים מתנות כהונה, ולכן עתותיהם בדיהם. כיוון שהם עבדו במקדש, הפכה ירושלים לעיר של תלמידי חכמים, כדברי ישעיהו ומיכה: ”כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם” (ישעיהו ב', ג, מיכה ד', ב).

על בסיס זה נרצה להסביר שאלה מעניינת בסידור התפילה: לאחר ברכות התורה בכל בוקר אנו אומרים קטעים מהתנ"ך, מהמשנה ומהתלמוד. מהתורה נבחרה הפרשה של ברכת הכוהנים. בחירה זו נראית תמוהה: מדוע נבחרה דווקא פרשה זו, אף שהיא מיוחדת לכוהנים בלבד, כמייצגת את לימוד התורה של עם ישראל כולו?

שאלה זו מתבררת מתפקיד הכוהנים. אנו מברכים בברכות התורה ”המלמד תורה לעמו ישראל”. הכוהנים הם שליחי המקום בעניין זה: ”ולהזרות את בני ישראל את כל החקים אשר דבר ה' אליהם ביד משה”.

כיוון שעל הכוהנים מוטלת החובה ללמד את בני ישראל תורה, כל אחד מישראל (גם אם אינו כהן) מברך בצמוד לברכות התורה את ברכת הכוהנים, שהרי הם מפיצים לעם ישראל את הברכה הגדולה של הוראת התורה.

קשר נוסף בין ברכת הכהנים ולימוד התורה מתגלה בברכה השנייה מברכות קריאת שמע, ברכת אהבה. כידוע, מי שלא בירך את ברכות התורה, וכבר קרא קריאת שמע עם ברכותיה - יצא ידי חובתו בברכת אהבה (ברכות יא ע"ב), שכן ברכה זו עוסקת באהבת ה' את ישראל, ובנתינתו להם את התורה. ברכה זו חותמת: "הַבּוֹהֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה". חתימה זו משלבת בין הברכה שלפני ברכת הכהנים: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשׁוֹ שֶׁל אֱהָרֹן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה" ובין הברכה שבירך הכהן הגדול ביום כיפור על עם ישראל (יומא פ"ז מ"א): "הַבּוֹהֵר בִּישְׂרָאֵל"¹.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק כתב לשאלה שנשאלה לעיל הסבר אחר,² ודבריו מתוקים מדבש. לדבריו, עם ישראל נבחר בהר סיני להיות "מְמַלְכֶת בְּהִנֵּי וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמות י"ט, ו) לכל העמים כולם. בני ישראל מתפקדים ככהנים אוניברסליים, המלמדים ומפיצים תורה לכל אומות העולם, ומסיבה זו נבחרו דווקא הפסוקים של ברכת הכהנים להיאמר אחרי ברכת התורה. פירושו זה של הרב קוק מלמד מסר נפלא: התורה היא נכס אוניברסלי לאנושות כולה, וכשם שהכהנים מלמדים תורה לעם ישראל, כך גם כל עם ישראל חייב לתפקד ולכהן כביכול כשליח לאנושות כולה להוראת ולהפצת התורה. פירוש זה משתלב יפה גם במבנה וברצף של שלוש ברכות התורה, בהן האופקים מתרחבים באופן הדרגתי: בהתחלה האדם לומד תורה באופן פרטי ומברך "לְעֵסֹק בְּדַבְרֵי תוֹרָה"; אחר כך הוא "מְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל", ועל ידי כך מחזק את בחירת עם ישראל מכל העמים - "אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים". ברכת הכהנים, על פי פירושו של הרב קוק, מרחיבה את משמעות לימוד התורה מדרגה אחת נוספת: עם ישראל מחויב כ"מְמַלְכֶת בְּהִנֵּי" ללמד ולהפיץ את התורה לכל באי עולם.

למדנו, אם כן, שתפקיד הכהנים הוא להורות וללמד תורה לעם ישראל, ובכך מוסברת אמירת ברכת הכהנים מיד לאחר ברכת התורה. הסברו של הרב קוק מוסיף, שעם ישראל כולו מחויב ללמד תורה לאנושות כולה בתוקף ייעודו כ"מְמַלְכֶת בְּהִנֵּי".

1. ירושלמי יומא פ"ז ה"א: "על ישראל - הבוהר בישראל"; לפי הרא"ש (יומא, הלכות סדר עבודת יום הכיפורים (שם) הנוסח הוא "הבוהר בעמו ישראל". ייתכן שמושגים נוספים בברכת אהבה רומזים לברכת הכהנים: "בְּיָד הַתְּהַנֵּנוּ וְהִלְמַדְנוּ... וְהָאֵל עֵינֵינוּ בְּהוֹרֵתָן... וְהִבְיָאנוּ לְשָׁלוֹם מְאֹרְבַע בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ...". על פי ברכת הכהנים: "אֵלֶּה ה' פָּנָיו אֵלֵינוּ וְיִחַנֵּנוּ... וְיִשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם" (במדבר ו', כד-כו).

2. ראו בפירושו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק על ברכות התורה בסידורו עולת ראייה (ירושלים תשכ"ב), עמ' סא; ראו חיים י' חמיאל, "הראייה על הסמיכות בין ברכת הכהנים לברכות התורה", באורו - עיונים במשנתו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל ובדרכי הוראתה (ירושלים תשמ"ו), 78-86.